

PM Rotel IX (Dnr KS 2020/1641)

Förslag till Sundbybergs stads kemikalieprogram 2030

Remiss från Sundbybergs stad

Remisstid den 19 februari 2021

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.
Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.

Föredragande borgarrådet Katarina Luhr anför följande.

Ärendet

Sundbybergs stad har tagit fram *Sundbybergs stads kemikalieprogram 2030* och remitterat det bland annat till Stockholms stad för yttrande. *Sundbybergs kemikalieprogram 2030* är ett övergripande styrande dokument som omfattar alla verksamheter i kommunkoncernen och visar vägen till ett giftfritt Sundbyberg 2030.

Programmets övergripande målbild är att skapa giftfria livsmiljöer för de som bor, verkar och vistas i Sundbybergs stad genom att minska inköp, användning och spridning av miljö- och hälsoskadliga ämnen och produkter i kommunkoncernens verksamheter. Programmet har följande fem mål:

- Barns vistelsemiljöer i kommunkoncernens verksamheter är giftfria
- Betydande risk för exponering av utfasningsämnen förekommer ej i kommunkoncernens verksamheter
- Betydande risk för hormonstörande ämnen ej förekommer i kommunkoncernens verksamheter
- Prioriterade riskminskningsämnen har i möjligaste mån fasats ut i kommunkoncernens verksamheter
- Spridning av mikroplaster från kommunkoncernens verksamheter har begränsats

Programmet är avgränsat till de områden som kommunkoncernen har rådighet över och kompletterar andra beslutande styrande dokument i staden, tillsynsuppdrag och lagstiftning som berör arbete med en giftfri miljö. Förslaget till kemikalieprogram innehåller också beskrivning av genomförande och uppföljning.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, miljö- och hälsoskyddsnämnden, Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd, Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd, Skärholmens stadsdelsnämnd och Stockholms Stadshus AB.

På grund av den korta remisstiden har miljöförvaltningen, Hägersten-Älvsjö stadsdelsförvaltning, Rinkeby-Kistas stadsdelsförvaltning och Skärholmens stadsdelsförvaltning besvarat remissen genom kontorsyttranden.

Stockholms Stadshus AB har avstått från att besvara remissen.

Stadsledningskontoret finner att programmet är väl bearbetat och framåtsträvande inom kemikalieområdet. Kontoret anser att genomförandet och uppföljningen skulle kunna stärkas genom att beskriva och redovisa mätbara mål eller indikatorer kopplade till de mål som ska nås.

Miljöförvaltningen är positiv till Sundbybergs fortsatta ambitiösa kemikaliearbete och anser att det föreslagna kemikalieprogrammet är i linje med Stockholms stads egna kemikalieplan. Därutöver lämnar förvaltningen ett antal detaljerade synpunkter om sakfrågan, bland annat avseende hur utfasningsämnen respektive riskminskningsämnen adresseras i programmet.

Hägersten-Älvsjö stadsdelsförvaltning har inga synpunkter.

Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning har inga särskilda synpunkter.

Skärholmens stadsdelsförvaltning avstår från att lämna synpunkter.

Mina synpunkter

På ett halvsekel har den årliga kemikalieanvändningen i världen ökat med 4 000 procent och i Sverige ökade omsättningen av hälso- och miljöfarliga kemikalier med 4 procent mellan åren 2008 och 2016. Alla kemikalier är inte farliga men många kan påverka människors hälsa negativt, samtidigt som även djur och natur och hela ekosystem kan påverkas av en ökad kemikaliebelastning. Vi som kommun har ansvar för att skapa en ren och hälsosam omgivning för våra invånare. Sedan flera år tillbaka bedriver därför Stockholms stad ett ambitiöst kemikaliearbete, där vi har prioriterat att minska mängden skadliga kemikalier i barn och ungas närmiljö.

Halterna av många miljögifter är dock förhöjda i Stockholmsområdet, både på grund av historiska utsläpp och av utsläpp som sker i närtid. Skadliga ämnen hittas i både dagvatten, avloppsvatten och inomhusdamm. Utsläppen är ofta diffusa och svåra att komma åt och kräver därför andra angreppssätt och samarbete, inte minst mellan kommuner i länet.

Därför välkomnar jag Sundbybergs kemikalieplan, genom vilken kommunen tar nästa steg i sitt kemikaliearbete. Förslaget understryker vikten av att fortsätta arbetet med barn och ungas vistelsemiljöer, och tar även grepp om skadliga kemikalier i bygg- och anläggningsmaterial samt i inköp och upphandling. Jag tycker att det är en bra prioritering, som också är i linje med Stockholms stads kemikalieplan.

Jag anser dock att det är viktigt att i kemikalieplanen särskilt lyfta problematiken med kemikalier som kan hota den biologiska mångfalden i vatten och på land, och se till att dessa inte används i kommunens verksamheter. Det handlar bland annat om växtskyddsmedel som innehåller neonikotinoider, som pollinatörer påverkas mycket negativt av. För att skydda den biologiska mångfalden är det av stor vikt att ställa tydliga kemikaliekrav på underentreprenörer som jobbar för kommunen och på dem som arrenderar kommunens mark. I och med Stockholms stads nya Kemikalieplan som antogs under våren 2020 valde vi i Stockholm att förbjuda användningen av denna typ av växtskyddsmedel och jag hoppas att många fler kommuner vill göra detsamma då vi har gemensamma naturvärden att skydda.

Slutligen vill jag poängtera en felskrivning i planen som behöver rättas till, avseende begreppen utfasningsämnen och riskminskningsämnen. I dag står det att betydande risk för exponering inte ska finnas för *utfasningsämnen* och *hormonstörande ämnen*, och att *prioriterade riskminskningsämnen* så långt möjligt ska vara utfasade. Dock borde innebörden vara tvärtom, dvs att utfasningsämnena (inkl de hormonstörande) ska *fasas ut* och riskminskningsämnena ska det *inte finnas någon betydande exponering för*.

I övrigt ställer jag mig mycket positiv till Sundbybergs ambitioner för kemikaliearbetet och jag ser fram emot ett fortsatt samarbete och kunskapsutbyte med Sundbybergs stad för kunna nå visionen om en giftfri och hållbar framtid.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.

Stockholm den 3 februari 2021

KATARINA LUHR

Bilaga

Remissen – Förslag till Sundbybergskemikalieprogram 2030

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Remissammanställning

Ärendet

Sundbybergs stads Kemikalieprogram 2030 är ett övergripande styrande dokument som omfattar alla verksamheter i kommunkoncernen och visar vägen till ett giftfritt Sundbyberg 2030. Programmet är avgränsat till de områden som kommunkoncernen har rådighet över och kompletterar andra beslutande styrande dokument i staden, tillsynsuppdrag och lagstiftning som berör arbete med en giftfri miljö. Förslaget till kemikalieprogram innehåller också beskrivning av genomförande och uppföljning.

Programmets övergripande målbild är att skapa giftfria livsmiljöer för de som bor, verkar och vistas i Sundbybergs stad genom att minska inköp, användning och spridning av miljö- och hälsoskadliga ämnen och produkter i kommunkoncernens verksamheter.

Följande fem mål är definierade:

- Barns vistelsemiljöer i kommunkoncernens verksamheter är giftfria
- Betydande risk för exponering av utfasningsämnen förekommer ej i kommunkoncernens verksamheter
- Betydande risk för hormonstörande ämnen ej förekommer i kommunkoncernens verksamheter
- Prioriterade riskminskningsämnen har i möjligaste mån fasats ut i kommunkoncernens verksamheter
- Spridning av mikroplaster från kommunkoncernens verksamheter har begränsats

Gällande beskrivning av genomförande och uppföljning ska Sundbybergs stad bland annat utveckla verktyg och rutiner för en systematisk kemikaliehantering, verka för målsättning av en giftfri miljö i exploateringsavtal och se till att nya upphandlingar ska ställa krav i enlighet med kommunens nya kemikalieprogram. Uppföljning sker inom Sundbybergs stads planerings- verksamhets- och uppföljningsprocess.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, miljö- och hälsoskyddsnämnden, Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd, Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd, Skärholmens stadsdelsnämnd och Stockholms Stadshus AB. På grund av den korta remisstiden har miljöförvaltningen, Hägersten-Älvsjö stadsdelsförvaltning, Rinkeby-Kistas stadsdelsförvaltning och Skärholmens stadsdelsförvaltning besvarat remissen genom kontorsyttranden.

Stockholms Stadshus AB har avstått från att besvara remissen.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 16 december 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Av kommunfullmäktiges budget 2021 framgår att arbetet för miljö och klimat ska göra tydliga avtryck inom alla politiska områden och stadens egna verksamheter ska gå före för att visa vägen i arbetet för en klimatsmart och hållbar stad. Vidare anges att gifterna i stockholmarnas vardag ska fasas ut med målet om ett giftfritt Stockholm 2030. Det handlar om åtgärder som fasar ut farliga kemiska ämnen i stadens verksamheter samt påverkan på andra aktörer att arbeta i samma riktning.

Kommunfullmäktige antog i april 2020 en ny kemikalieplan som är en förlängning av Stockholms stads miljöprogram. Kemikalieplanen beskriver hur stadens verksamheter ska arbeta mot visionen om ett Giftfritt Stockholm genom en rad olika åtgärder inom olika områden.

Stadsledningskontoret finner att Sundbybergs stads remitterade förslag till kemikalieprogram är väl bearbetat och att ambitionerna i huvudsak speglar det man kan förvänta sig av en kommun som vill vara framåtsträvande inom området. Programmet beskriver komplexiteten med giftfri miljö på ett överskådligt sätt. En aspekt av genomförandet och uppföljningen som skulle kunna stärkas är att ytterligare beskriva eller redovisa mätbara mål eller indikatorer kopplade till målen som ska nås.

Stadsledningskontoret anser vidare att programmet delar flera gemensamma beröringsytor med Stockholms stads kemikalieplan och olika program inom miljö- och klimatområdet, såsom vikten av en minskad användning av skadliga kemikalier, minskad exponering för utfasningsämnen samt åtgärder för giftfria inom- och utomhusmiljöer för barn.

I övrigt har stadsledningskontoret inga synpunkter på Sundbybergs stads föreslagna kemikalieprogram.

Miljöförvaltningen

Miljöförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 5 januari 2021 har i huvudsak följande lydelse.

Sundbybergs stad var tidigt ute med ett ambitiöst arbete med kemikaliesmarta förskolor och kan med fog sägas ha banat väg på området. Det är glädjande att se att det arbetet fortsätter och breddas till att omfatta hela kommunkoncernen. Upplägget, prioriteringarna och de föreskrivna åtgärderna i det föreslagna kemikalieprogrammet påminner generellt om Stockholms stads kemikalieplan.

Genomförande och uppföljning

Programmet verkar ha en genomtänkt plats i Sundbybergs stads planerings- verksamhets- och uppföljningsprocess vilket borgar för att det kommer kunna ge önskad effekt. En förutsättning är att verksamheterna har tillgång till stöd och kunskap för att göra de val som följer av programmet. Genom samarbetet med Huddinge och Järfälla har Sundbyberg tillgång till en specialist som erbjuder detta stöd till de tre kommunernas verksamheter.

Målen för programmet på sidan 7-8 är högt satta och inte självklart mätbara. Hur vet man om de har nåtts när programperioden är slut?

Det behöver inte vara ett problem med mål som mer är visioner, men det kan vara bra att fundera på om de ska kompletteras med mer mätbara målsättningar, kanske i form av indikatorer. Om sådana finns i ett annat program kan en hänvisning till detta lämpligen läggas till.

Utfasningslista

När det gäller formuleringen av vilka kemikalier som anses som problematiska utgår Sundbybergs kemikalieprogram precis som Stockholms stads kemikalieplan från begreppen Prioriterade riskminskningsämnen och Utfasningsämnen. Dessa begrepp har myntats av Kemikalieinspektionen och har sin grund i det nationella miljökvalitetsmålet Giftfri miljö. Dock finns det en skillnad i hur de tillämpas i Sundbybergs kemikalieprogram, som tar upp båda grupperna i bilagan Utfasningslista och uttryckligt skriver att båda grupperna ska fasas ut, om än med primärt fokus på utfasningsämnena.

I målet Giftfri miljö talas det å ena sidan om att minska riskerna med kemikalier generellt (här har KemI preciserat egenskaper som gör att ämnen är särskilt prioriterade för riskminskning) och å andra sidan om att ”särskilt farliga ämnen” ska fasas ut, eftersom de har egenskaper som gör att riskerna är långsiktiga eller svårförutsägbara.

När det gäller dessa ämnen räcker det inte att minska riskerna i den aktuella användningssituationen. Dessa egenskaper anges i miljökvalitetsmålet och har tillämpats i KemIs definition av Utfasningsämnen. Poängen med de två kategorierna är alltså att de ska behandlas med olika strategier – riskminskning respektive utfasning. Det är inte en skillnad i prioritering utan i hur riskerna ska hanteras. Det är visserligen fullt möjligt att formulera en vision om ett samhälle där vi klarar oss helt utan farliga kemiska ämnen. Problemet med en sådan tanke är inte främst att den är orealistisk utan att den tar fokus från det viktiga arbetet med att hantera de risker som dessa ämnen medför. Ämnen som till exempel finns i maskindiskmedel och vanligt förekommande lösningsmedel ska inte främst hanteras genom att sättas upp längst ner på en utfasningslista utan genom riskminskning, det vill säga exempelvis genom att de förvaras på ett säkert sätt och att alla som hanterar dem har tillgång till säkerhetsinformation och i förekommande fall skyddsutrustning.

En annan problematisk formulering i programmet gäller gruppen hormonstörande ämnen. De behandlas som en egen grupp separat från utfasningsämnen (och enligt syftesbeskrivningen på s 7 med en lägre prioritet än dessa), trots att de enligt definitionen på s 19 ingår i gruppen utfasningsämnen. Är avsikten att särskilja de hormonstörande ämnena från övriga utfasningsämnen? I så fall bör det förklaras och motiveras, exempelvis med hänvisning till bristen på generella kriterier för hormonstörande ämnen. Annars föreslås att beskrivningen av dem ligger som en underrubrik till beskrivningen av utfasningsämnen.

Ämnen och produkter – exempel för inköp och utfasning

Bilagan innehåller en rad exempel på ämnesgrupper som helt eller delvis faller in under kriterierna som beskrivs i bilagan Utfasningslista, och på varor som dessa kan förekomma i. Det är dock oklart hur den ska användas i det konkreta arbetet med inköp och utfasning. Det är sällan så enkelt som att skriva i förfrågningsunderlaget att varorna i tabell 4 inte får innehålla ämnena i samma tabell. Stödet som erbjuds genom Kemikaliesamverkan har en viktig roll i att förtydliga formuleringar som ”bör undvikas eller riskbedömas vid inköp” och ”undvik dessa ämnen i så hög grad som möjligt”.

Miljöförvaltningens erfarenhet är att det behöver inkluderas specifikt i rutiner och program för inköp hur formuleringarna om kemikaliekraav ska tillämpas i praktiken, när kontakt med kemikaliespecialist ska tas etc.

För att texten faktiskt ska ha den koppling till inköp och utfasning som rubriken signalerar skulle den behöva kompletteras med en beskrivning av hur kemikaliekraav ska ställas, respektive hur substitution ska genomföras och vilken roll kemikaliestödet ska ha i förhållande till upphandlare och andra ansvariga. Alternativt kan rubriken justeras så att den inte så tydligt pekar på dessa processer.

Utvecklingsinsatser

Programmet talar om att ”Fokusområdenas övergripande förhållningssätt och ställningstaganden ska efterlevas fortlöpande i kommunkoncernens verksamheter medan utvecklingsinsatserna har en satt tidsram för genomförande och pekar ut vilka nämnder och bolag som är berörda.” Denna uppdelning förefaller genomtänkt och ändamålsenlig, men verkar inte helt konsekvent genomförd. Flera ”Utvecklingsinsatser” är mer av generella kontinuerliga arbetssätt till sin karaktär (exempelvis insatserna inom fokusområdet Upphandling och inköp). Det kan vara bra att skilja ut dessa från de faktiska utvecklingsinsatserna som har en tydlig början och slut och specifika ansvariga.

Avslutning

Miljöförvaltningen ser fram emot att samarbeta med kollegorna i Sundbyberg i genomförandet av våra respektive kemikalieplaner-program. __

Hägersten-Älvsjö stadsdelsförvaltning

Hägersten-Älvsjö stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 21 december 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Hägersten Älvsjös stadsdelsförvaltning har inga synpunkter angående Sundbybergs stads nya kemikalieprogram.

Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning

Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 4 januari 2021 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms stads övergripande miljömål är en fossilfri och klimatpositiv stad år 2040 och en fossilfri organisation år 2030. Förvaltningen noterar att förslaget till Sundbybergs stads kemikalieprogram 2030 har mycket gemensamt med Stockholms stads olika program inom miljö- och klimatområdet. *Se Handlingsplan för minskad spridning av mikroplast 2020–2024, Klimathandlingsplan 2020–2023 och För ett fossilfritt och klimatpositivt Stockholm 2040.*

Stadsdelsnämnden har i december 2020 antagit *Miljö- och klimathandlingsplan 2020–2023* för Rinkeby-Kista stadsdelsområde. Handlingsplanen syftar till att implementera Stockholms stads miljöprogram i en lokal kontext. Handlingsplanen lyfter i likhet med Sundbybergs föreslagna kemikalieprogram vikten av en minskad användning av skadliga kemikalier och en minskad exponering för utfasningsämnen. I såväl handlingsplanen som i kemikalieprogrammet finns föreslagna åtgärder för att skapa giftfria inom- och utomhusmiljöer för barn.

I övrigt har förvaltningen inga synpunkter på Sundbybergs stads föreslagna kemikalieprogram

Skärholmens stadsdelsförvaltning

Skärholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 22 december 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms stad består av femton fackförvaltningar och tretton stadsdelsförvaltningar. Dessa har olika ansvarområden: fackförvaltningarna har ansvar för övergripande frågor som är gemensamma för hela staden medan stadsdelsförvaltningar ansvarar för frågor som har mer lokal anknytning. Förvaltningen gör bedömningen att Sundbybergs stads kemikalieprogram 2030 är ett styrdokument av mer övergripande karaktär. Förvaltningen anser sig inte ha tillräcklig sakkunskap i ämnet för att kunna svara på remissen på ett väl underbyggt sätt till skillnad från exempelvis miljöförvaltningen eller stadsledningskontoret som har ansvar för övergripande frågor. Förvaltningen avstår därför från att lämna synpunkter på remissen.